

УДК 82-97-5.09:27-287-312.47:7.034

Л. Бомко, асп.
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

ПРОПОВІДЬ ЙОАНИКІЯ ГАЛЯТОВСЬКОГО "НА ПОКРОВУ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ" ЯК ЗРАЗОК БАРОКОВОЇ МАРІОЛОГІЇ

Проаналізовано одну з проповідей збірки "Ключ Разум'я" Йоаникія Галятовського. Структурно-композиційний аналіз проповіді дозволяє говорити і про практичне втілення теоретичних настанов Йоаникія Галятовського, викладених у його трактаті "Наука або способ зложеня казаня", і про глибину образу Богородиці, досягнену завдяки авторській манері зіставлення звичайного й незвичайного планів сприйняття і тлумачення.

Ключові слова: бароко, проповідь, метафора, антитеза, композиція, символ, центральний образ, біблійний приклад.

В українській літературі другої половини XVII ст. помітним явищем стають проповіді Йоаникія Галятовського. Його твори як зразок барокового церковного красномовства – відкривають перспективи духовної культури, вирізняючись формальною та змістовою своєрідністю, гомілетичною манерою, яку автор послідовно втілює на практиці й рекомундує іншим як теоретик.

Кожну з теоретичних настанов, сформульованих у праці Йоаникія Галятовського "Наука або способ зложеня казаня", продемонстровано на двох прикладах, поданих у збірнику "Ключ Разум'я". Таким чином, кожну зі 16 тем розглянуто у двох казанях – на Господні та Богородичні празники: Різдво Христове, Обрізання Христове, Богоявлення, Стрітення, Вхід Господній, Страсті Христові, Воскресіння Господнє, Вознесіння, Зішестя Святого Духа, Преображення Господнє. Богородичні казаня постають на основі п'ятьох найбільших свят Пресвятої Діви: Успіння, Різдво Пресвятої Богородиці, Покрову, Введення та Благовіщення. Закінчується "Ключ Разум'я" двома текстами на Воздвиження Чесного Хреста.

Щоб проаналізувати структуру проповіді й розглянути кожну її композиційну частину, візьмемо до прикладу перше "Казаня на Покрову Пресвятої Богородиці". Проповідь розпочинається вступом або ексордіумом, власне пропозицією того, що має бути пояснене в наступній частині твору, який закінчується проханням до Бога чи Пречистої Діви про допомогу, а до людей – уважно слухати: "Прошу пречисту Діву Богородицю про допомогу, ласки вашої до слухання" [1, с. 385; тут і далі цитую у своєму перекладі – Л. Б.]. Це характерно для кожної проповіді "Ключа Разум'я".

Один зі способів привернути увагу читачів, на думку Йоаникія Галятовського, – говорити в ексордіумі про щось досі невідоме, дивне та незвичайне: "Можех прихилити людей до слухання, коли або в неділю, або в свято обіцятимеш показати їм у казані якусь нову річ, якої вони не бачили і не чули... Читай перше моє казаня на покрову пресвятої Богородиці. Там я в пропозиції обіцяю показати дивну й неподібну річ, де пречиста діва зважила вогонь, вимірляла вітер і повернула назад день, який вже минув; потім це показую у нарації" [1, с. 491–492]. Автор пропонує художню інтригу, що нагадує тезу Арістотеля про подив як джерело філософського осягнення буття, що "змушує людей філософствувати" [4, с. 18].

Після назви проповіді Йоаникія Галятовський подає біблійну цитату, зміст якої пронизує весь твір і підкреслює в ньому найголовніше. Зокрема, "Казаня на Покрову Пресвятої Богородиці" розпочинається словами з третьої книги Ездри: "Зваж мені вагу вогню, або вимірляй подув вітру, або поверни назад день, який вже минув" (Езд. 4:5). Ця розгорнена парадоксальна метафора виконує функцію ексордіуму. Не менш вражаючий початок другого казаня на Покрову: "І жінці дані були два крила" (Об. 12:14). Проповідник затримує увагу адресата й впливає на почуття, згідно з бароковим принципом,

що описаний у поетиках і риториках XVII–XVIII ст. – розважати, повчати, зворушувати й дивувати.

Сенс наведеної біблійної цитати Йоаникія Галятовський розгортає на основі слів Архангела Гавриїла, який назвав Пречисту Діву благословенну між жінками (Лк. 1: 28). Жіноче співтовариство тут представлено прикладами зі Старого й Нового Завітів (величності Яїл (Суд. 4:21); мудрої цариці Шеви (1 Цар. 10:2); милосердної Єсфир, чистої й побожної Пророчиці Анни (Лк. 2: 36–38). Йоаникія Галятовський порівнює й коментує ці приклади: Пречиста Діва так само мудра – слухала мудрості Господньої; милосердна – заступилася за інших перед Богом, щоб Він не губив за гріхи народу людського; чиста й побожна – до кінця свого життя жила в пості й молитві. Через аналогії Йоаникія Галятовський наголошує на величності й винятковості Богородиці, що доводять її діяння. Благословенна між жінками Пречиста Діва вчинила те, чого не зробили всі інші – *зважила вогонь, вимірляла вітер і повернула назад день, який вже минув*. Проповідник обіцяє витлумачити ці діяння, щоб слухачі переконались у праведності Пречистої Богородиці, й утримує цією обіцянкою їхню увагу.

У наративній частині проповіді, пояснюючи цитату численними прикладами, Йоаникія Галятовський переконує в можливості неможливих, на перший погляд, вчинках Пресвятої Діви. Водночас слова Архангела Гавриїла, які вказують на величність і праведність Богородиці, стають наріжним каменем усього твору, бо зважити вогонь, вимірляти вітер і повернути назад минулий день могла лише незвичайна жінка – Пресвята Діва. Мотив "незвичайності" Богородиці стає ключовим у проповіді. Так само й у другому казані на Покрову, розповідаючи про 12 пер, які має Пречиста Діва у своїх крилах, де кожне перо – чеснота, автор підносить її вище за всіх людей. На місце Богородиці в ієрархії святості вказують її незвичайні вчинки та віра: "Двома крилами називається віра й добрі вчинки, які мала Пречиста Діва" [1, с. 385]; "Пречиста Діва одягнула свою душу цнотами" [1, с. 394]; "Пречиста Діва по поверхні світового моря ходила, бо зневажала марноти світські" [1, с. 396]. Подібні вислови характерні для всієї проповіді.

Основна частина казаня – найбільша. Тут автор демонструє процес реалізації важливої поради з "Науки або способу зложеня казаня": "Може хтось запитає, де взяти матерію, від якої можна скласти казаня. Відповідаю. Треба читати Біблію, житія святих, учителів церковних... Треба читати історії та хроніки... книги про звірів, птахів, гадів, риб, дерева, зілля, комах і різні води... і те собі занотовувати й ампліфікувати до своєї речі, яку хочеш розповісти" [1, с. 497–498]. Таким чином, проповідь збільшується у процесі ампліфікації – наведення прикладів і вибору аргументів. За допомогою цих риторичних прийомів автор майстерно розбудовує тему.

Три величні діяння Богородиці Йоаникія Галятовський викладає у трьох розділах із підзаголовками: "Зваж вагу вогню" [1, с. 364]; "Вимірляй подув вітру" [1, с. 370] і "Поверни день, який уже минув" [1, с. 374], дотримую-

чись принципу: "Треба розділити тему в нараці на частини, і кожну частину теми подавати окремо" [1, с. 490]. У кожній частині через ряд метафор, порівнянь і прикладів відкривається образ Пречистої Діви.

Особлива функція у проповіді Йоаникія Галятівського належить сюжетотворчим метафорам, що стають "чи не найважливішим конструктивним елементом барокової риторики" й водночас "ключем до фундаментальної таємниці світу – зв'язку Неба і землі, а отже Творця і творіння" [2, с. 7]. У "Казані на Покрову Пресвятої Богородиці" метафори вогню, глини, заліза, вітру, одягу, моря та інше безпосередньо пов'язані з образом Бога, вибудовуються у складну барокову композицію, де все пов'язане з усім.

Зваж вагу вогню

Починаючи зі слів апостола Павла: "Бог наш – палючий вогонь" (Євр. 12:29), – Йоаникія Галятівський стверджує, що вогонь "запалює одні речі від інших; одних палить, інших не торкається; перед страшним судом світ буде горіти й вогнем очищатися; справедливим людям не зашкодить; грішних спалить" [1, с. 364]. Кожне з тверджень проповідник пояснює на прикладах. Порівняння: "Бог, як вогонь, на страшному суді відділить грішних людей від праведних, котрі зустрінуть Христа на небі і з Ним залишаться" [1, с. 365], – згадує за Павлом: "Потім ми, що живемо й zostались разом із ними на хмарах на зустріч Господню на повітрі, і так завсіди будемо з Господом" (1 Сол. 4:17). А люди грішні залишаться на землі.

Вогонь як випробування Господнє служить для розрізнення грішних і праведних: "Вогонь тверде залізо м'яким робить" [1, с. 364], – і пояснює: "Залізо тверде – люди грішні. Глина м'яка – люди справедливі" [1, с. 365]. Порівнюючи грішних людей із залізом, а праведних – із глиною, Йоаникія Галятівський апелює до людського досвіду: залізо під високою температурою плавиться і стає м'яким, а глина, навпаки – твердою. Автор підбирає аргументи не лише зі Старого й Нового Завітів, але й із довоколишнього світу, що стає характерною особливістю його проповідей.

Концепти заліза й глини увиразнюють досить таки віддалені речі та висвітлюють між ними контраст: залізо – це грішні люди, які тільки здаються міцними, а глина – праведні. У цьому контексті важливого значення набуває образ Вогню – Бога, Який в останній день тверде залізо зробить м'яким, а м'яку глину – твердою. Отже, ця розгорнена метафора відкриває перед нами три символи вогню.

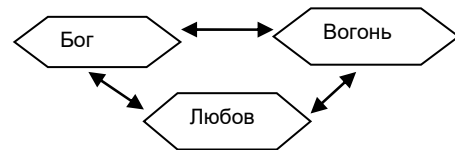
I. Перший із них – *вогонь випробування*, яке доводиться пережити кожному протягом життя. Праведних людей робить міцнішими й загартовує їхню віру, а грішних, навпаки, – ослаблює. Бог посилає випробування, щоб вогнем випалити гріхи. "А ми маємо скарб цей у посудинах глиняних, щоб велич сили була Божа, а не від нас" (2 Кор. 4:7). Автор пояснює, що цим скарбом є наука євангельська, яку ми носимо в глиняних начиннях, себто в нашому тілі, що є вмістилище душі, своєрідним посудом для неї. Метафора посуду символізує людину як те, що можна наповнити. Цей образ автор використовує також у другому казані на Покрову: "глекчиком називається кожна людина" [1, с. 400].

Мотив перетворення заліза та глини спроектований на життя світу, у якому грішні люди мають владу над справедливими. А в останній день настане зміна: праведні люди матимуть владу над грішними. Проповідник наголошує, що в останній день, день приходу Христа – убогі багатих, вірні невірних і праведні грішних не будуть боятися, як боялися тут, на землі, а будуть судити їх і панувати над ними. Йоаникію Галятівському притаманна

барокова антитетика між праведними та грішними людьми з тими наслідками, які їх чекають після смерті.

II. Вогонь набуває значення – *любви*, яку Богородиця зберігала у своєму серці. Автор постійно повертається до центральної лінії проповіді, акцентуючи, що Пречиста Діва зважила той вогонь, бо завжди носила його у своєму серці. "Вогнем називається любов" [1, с. 368]. Метафізична сутність ототожнення вогню й любові виявляється у винятковій любові та добрих вчинках Богородиці. До того ж вона не вчинила жодного гріха й саме тому зробила те, що не під силу іншим – зважила вагу вогню. І якщо вогонь є любов'ю, то Богородиця зважила вагу істинної любові до Бога.

III. Нарешті, третє й основне значення вогню: "Бог є любов" (1 Ів. 4:8). Такий багатозначний символ можна пояснити так:

Ці три поняття пов'язані кількома інтерпретаціями й у своєму колообігу не мають кінця: кожен із наведених образів символізує Бога. На підтвердження своїх слів Йоаникія Галятівський розповідає біблійну історію про те, як ізраїльтяни збудували для Бога оселю. А Він дав їм вогонь із неба і сказав, щоб той вогонь завжди горів в оселі на вівтарі й щоб ніколи не згасав.

Оселя, за Йоаникієм Галятівським, людина побожна: "Як в оселі Господь мешкав, так і в добрій людині мешкає" [1, с. 369]. Вівтар порівнюється з людським серцем: "Як на вівтарі завжди горів вогонь і не погасав, так і в серці людському завжди має існувати вогонь і ніколи не погасати" [1, с. 369]. Оселя і вівтар – символи праведної людини, у серці якої живе Любов, що є Богом. На *вівтарі* серця кожен із нас завжди має запалений вогонь. Метафори оселі та вівтаря визначають серце праведної людини як начиння, вмістилище для Бога.

Проповідник зауважує, що Пречиста Богородиця – оселя для Ісуса Христа. Зважаючи на те, що Йоаникія Галятівський конкретизує абстрактні поняття з метою їхнього увиразнення, метафізичну метафору Діви Марії як оселі для Ісуса можна інтерпретувати двома способами:

- Вогонь любові завжди горів у серці Богородиці. Отже, Пречиста Діва є оселею, на вівтарі якої завжди палає той вогонь.

- Пресвята Богородиця, мати Ісуса Христа, стала на певний час оселею для Сина Божого. Цей момент присутній і у другій проповіді на Покрову: "Пречиста Діва вчинила милосердя над Христом, бо прийняла Його до себе й у своєму животі дала Йому оселю" [1, с. 391].

Така конкретизація духовних понять не випадкова: Йоаникія Галятівський наголошує на співіснуванні буквального, морального, алегоричного й духовного сенсів.

Виміряй подув вітру

У наступному підрозділі проповіді в образі вітру постає життя світу, як сказано у Книзі Йоана: "Пам'ятай, що життя моє – вітер" (Йов. 7:7). Синонім вітру – мінливість, непевність, що є характерною ознакою бароко. Вітер буває різний: іноді теплий, іноді холодний. Так і людське життя: "Сьогодні людина весела – завтра сумна, сьогодні щаслива – завтра нещасна, сьогодні триумфує – завтра ламається" [1, с. 370]. На підтвердження своєї тези про непередбачуваність змін автор згадує кілька прикладів зі Старого Завіту, якими пояснює, що й тут існує певна закономірність. Зло, яке чинили королі,

повернулося до них і змусило страждати так, як страждали через них інші: що він людям чинив, те і йому люди учинили (Суд. 1: 5–7). На основі прикладів автор робить висновок про потребу добрих вчинків і сердечної любові. Повертаючись до основної теми, проповідник знову наголошує на досконалісті Пречистої Діви, що проявлялася у добрих справах і в побожному житті, мета якого – життя вічне.

Як завжди, кожен символ у Йоаникія Галятівського набуває кілька значень. "А що вітер вони засівають, то бурю пожнуть" (Ос. 8:7), – в авторському контексті вітер інтерпретується як земна, світська слава: "Хто до себе її підпускає і в ній кохається, той у серці своєму сіє вітер" [1, с. 372]. Сильний вітер, тобто вихор, символізує гнів Божий: "Вихор ярості Господньої зійде" [1, с. 372]. У цьому наростанні значень, де кожне попереднє підсилює наступне, постає тривимірний інтерпретація образу: вітер – мінливість; вітер – слава, що швидко минає; вихор, сильний вітер – Божий гнів.

Нарешті, із вітром пов'язаний образ диму: "Хто вітрові служить – тому димом платять" [1, с. 373]. Тобто, та людина, яка прагне слави й хоче, щоб її усі люди знали, отримає вічні муки. Йоаникія Галятівський згадує слова Івана Богослова: "А дим їхніх мук підійматиметься вічні віки" (Об. 14:11). Цитата повертає увагу до першої метафори – вогню, бо саме взаємодія вогню і вітру викликає утворення диму, а хто служить славі – буде горіти у вогні. Таким чином, проповідник говорить про вогонь як про справедливе покарання Бога грішних людей за земну славу.

Пречиста Діва, підсумовує Йоаникія Галятівський, виміряла вітер минулої слави, земної і короткочасної, яка помирає разом з людиною, остерігалася такої слави, а добрими вчинками та чистотою своєї душі прагнула слави небесної і вічної. Таким висновком проповідник застерігає слухачів від турбот про земне й наголошує на потребі дбати про майбутню небесну славу, яка можлива лише після звільнення душі від тілесних пристрастей.

Поверни день, який вже минув

В останньому підрозділі проповіді Йоаникія Галятівський закликає згадувати добродійства Божі, у днях, які вже минули: від дитячих років – аж понині. І за ті добродійства треба дякувати Богові й хвалити Його. У назві цієї частини – парадоксальна метафора, проте біблійними прикладами автор стверджує слушність і змістовність своїх слів.

Тут згадується, як Бог сказав євреям святкувати три свята: Пасху, П'ятдесятницю і Кучки. За словами проповідника, "повернути назад день минулий" – означає згадати гріхи, якими ми образили Бога у всі минулі дні, від дитячих років і дотепер. Усвідомлення гріхів викликає жаль і каяття, бо коли людина грішить, тоді "до серця свого гріхи вливає, як воду до начиння" [1, с. 376–377]. "А коли сповідається – виливає гріхи зі свого серця" [1, с. 377]. Автор знову повертається до образу серця – вмістилища. Так, проповідь торкається у своїй основі трьох стихій: вогню, повітря і води.

Йоаникія Галятівський розгортає також метафізичну метафору одягу. Він згадує старозавітну історію, як Бог з'явився ізраїльтянам на горі Синай і сказав їм випрати свій одяг: "І промовив Господь до Мойсея: "Іди до людей, і освяти їх сьогодні та завтра, і нехай вони виперуть одіж свою" (2 М. 19:10). "Цим одягом є сумління наше. Бо як одяг чисте тіло прикрашає, так і сумління – чисту душу. І якщо ми виперемо той одяг у сльозах, плачучи над гріхами й сповідаючись з них. Якщо те вчинимо, то з'явиться нам Бог на горі Небесній. Там завжди будемо Його бачити й жити разом з Ним" [1,

с. 377]. Автор закликає до сповіді, щоб очистити душу від гріхів і одягнути її у чисте сумління. Тільки так людина зможе піднятися до Бога й досягнути Царства Небесного. Випраний одяг символізує навернення. Щоб досягнути Небесної Слави – потрібно зодягнутися у Христа: "Бо всі ви, хто охрестився в Христа, одягнулися в нього" (Гал. 3:27).

Йоаникія Галятівський розповідає про християнську Соломонову церкву, у якій було дванадцять мідяних волів, що тримали на собі *мідяне море*. У тому морі священники вмивали руки, коли мали приступати до вівтаря і служити службу. Дванадцять волів – це дванадцять апостолів. "Як воли працьовиті, так й Апостоли працювали, ходячи по світі й проповідуючи Слово Боже" [1, с. 378]. Метафора *моря* символізує очищення людської душі від земних гріхів. Як священники умивали руки перед службою, так і ми повинні умити душу перед Богом. Тому саме апостоли, які служили Ісусу Христу й любили Його усім серцем, проповідували Слово Боже. Вони навчали людей робити тільки добрі вчинки, любити одне одного, закликали до каяття, до очищення душ, щоб постати перед Господом Богом такими, які зможуть досягнути вічного життя.

Звільнення від гріхів – піст, молитва, поклони, служіння Богу, добрі справи – завершує свята сповідь. Йоаникія Галятівський порівнює гріхи з єгипетською неволею: "І тепер людину, яка висповідалася з гріхів своїх, – Бог звільнив із єгипетської неволі. Нехай вона не повертається більше до Єгипту, до перших своїх гріхів. Бо якщо почне знову той гріх чинити, з якого вже висповідалася, того Бог покарає вічною смертю і не буде він бачити вічного життя" [1, с. 380]. Тобто сповідь передбачає не лише звільнення від гріхів, але й усвідомлення джерела їхнього виникнення та їх запобігання: "Мова віри, як і кожна людська мова, буде доти сповненою сенсу мовою, а не ідеологією, доки висловлюватиме дійсність і підтверджуватиметься цією ж дійсністю" [3, с. 15].

Закінчує Йоаникія Галятівський свою проповідь невеликим висновком, власне, конклюдією – третьою і останньою частиною казаня: коротко пригадує, про що мовилось у нарації, водночас підштовхуючи до наслідкування добрих прикладів зі своєї промови. А найголовніший висновок "Казаня на Покрові Пресвятої Богородиці" – потреба славити найсильнішу жінку – Пречисту Діву, Матір Христову: вона зробила те, чого не може вчинити жодна людина – зважила вогонь, виміряла подув вітру та повернула назад минулий день. Так Йоаникія Галятівський робить свій внесок у бароковий Богородичний культ.

Перед нами постає образ Богородиці як незвичайне поєднання земної та небесної сутностей, "як спосіб існування небесної та земної ієрархії, особливий модус буття" [4, с. 10]. Автор створює своєрідну міметичну модель, основою якої стають метафоричні вчинки Пресвятої Діви, які пропонуються в ексордіумі, пояснюються в нарації та промовляються у конклюдії вже як доведена дійсність.

Список використаних джерел

1. Галятівський Й. Ключ разум'я сценником законным и свѣцким належачий (Київ : Друкарня Кисво-Печерської лаври, 1659) / Й. Галятівський // К. Біда. Йоаникія Галятівський і його "Ключ Разум'я". – Рим : Український Католицький університет, 1975. – С. 1–512 (Пам'ятки української літератури і мови XVII-ого ст. Ч. 1).
2. Ісіченко І., архієп. Війна барокових метафор. "Камінь" Петра Могили проти "підзорної труби" Касіяна Саковича / І. Ісіченко. – Харків : Акта, 2017.
3. Каспер В. Ісус Христос ; перекл. з нім. / В. Каспер. – К. : Дух і Літера, 2002.
4. Ушкалов Л. Світ українського барокко. Філологічні етюди / Л. Ушкалов. – Харків : Око, 1994.

References

1. Galyatovskyy I. Klyuch Razuminiya (Kyiv : Drykarna' Kyevopchersh'koyi lavry, 1659) // Bida K. Ioanykiy Galyatovskyy i yoho "Klyuch Razuminiya", Rym : Ukrayins'kyi Katolyts'kyi universytet, 1975. S. 1 – 512.
2. Isichenko I. arhiyep. Vinya barokovyh metaphor. Kamin' Petra Mohyly proty "pidzornoyi trubry" Kasyana Sakovycha, Kharkiv : Akta, 2017. 348 s.

3. Kasper V. Isus Khrystos, perekl. z nim. K. : Dyh i litera, 2002. 427 s.
4. Ushkalov L. Svit ukrayins'koho barokko. Filolohichni etyudy, Kharkiv : Oko, 1994. 112 s.

Надійшла до редколегії 15.11.18

L. Bomko, Postgraduate Student
Lviv Ivan Franko National University, Lviv

THE SERMON ON POKROV OF THE HOLY VIRGIN BY IOANIKII GALIATOVSKII AS AN EXEMPLE OF BAROQUE MARIOLOGY

The article analyses one of the homilies of the collection «The Key of Understanding» by Ioanikii Galiatovskii. The structural-compositional analysis of the sermon allows to conclude about implementation of Galiatovskii's theoretical guidelines in practice, set forth in his treatise "Science or the method of composition of the sermon" and about the depth of the image of the Holy Virgin, achieved through the author's manner of comparison the usual and unusual plans of perception and interpretation.

Each sermon "The Key of Understanding" is composed according to his homiletics. The «Sermon on Pokrov of the Holy Virgin» has features of the baroque text and is characterized as actually innovative are highlighted. Special attention is paid to author's story-creating metaphors. In the specification of abstract concepts and approaching the symbolism is the method of interpreting the Bible is revealed by Ioanikii Galiatovskii. Each symbol has several values. Their search becomes the most important and most difficult element in the analysis of the text of the sermon. Because it allows descry the hidden spiritual senses for specific things.

The three-part structure «Sermon on Pokrov of the Holy Virgin» contains an exordium, a narration and a conclusion. The main part is also divided into three sections with separate titles: "Weigh the weight of the fire"; "Measure the blown wind"; "Turn the day that has already passed", which reveals the unique image of the Virgin Mary as a woman over women of all times and peoples.

Ioanikii Galiatovskii gives a peculiar interpretation of the holiday of Pokrov with many motives and images that should lead to an understanding of the image of the Holy Virgin and to God's love.

Keywords: baroque, sermon, metaphor, antithetic, composition, symbol, central image, a biblical example.

УДК 821.161.2/Коротич

Го Юаньпен, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ОСНОВНІ МОТИВИ ТА СТИЛЬОВІ ДОМІНАНТИ РАННЬОЇ ПОЕЗІЇ ВІТАЛІЯ КОРОТИЧА (НА МАТЕРІАЛІ ВІРШІВ, ОПУБЛІКОВАНИХ У ЖУРНАЛІ "ДНІПРО" В 1960-х роках)

Здійснено огляд поезій В. Коротича, опублікованих у 60-х рр. ХХ ст. у журналі "Дніпро", проаналізовано основні мотиви ліричних творів, домінантні образи й особливості ідіостилію митця як представника покоління шістдесятників.

Ключові слова: поет-шістдесятник, рання поезія, еерлібр, філософські й морально-етичні проблеми.

Серед молодих поетів, які стрімко увійшли в літературу на початку 60-х рр., був В. Коротич. Дебютувавши ще в 1954 р., він привернув до себе увагу читачів і критики завдяки розлогій – на всю сторінку – публікації його творів 5 травня 1961 р. у "Літературній газеті" під назвою "Вірші лікаря В. Коротича", а невдовзі й збіркою "Золоті руки" (1961). На перші кроки початкового поета відгукнувся у своїх "вечірніх розмовах" М. Рильський, статтю під назвою "Вірші Віталія Коротича", опубліковану в московській "Литературной газете", присвятив йому авторитетний турецький поет Назим Хікмет [15], знаний критик-шістдесятник Є. Серстюк у тому ж 1961 р. бажав йому "внести в нашу літературу свіжий струмінь поезії і життєвої правди" [13].

Тримісячне перебування В. Коротича в Канаді та США в 1965 р. як стипендіата ЮНЕСКО "створила сенсацію" серед українських емігрантів, хоч думки від зустрічі з радянським "поето-лікарем з столиці України", писав Р. Хом'як, висловлювалися часом діаметрально протилежні – від прихильних до звинувачень у намірі "розкласти еміграцію" [16, с. 103].

Не дивно, що твори В. Коротича в 60-ті рр. охоче друкували численні періодичні видання, зокрема журнал "Дніпро". Його поезії, зауважували критики, "власлива зваженість, медитативність, стилістична культура" [1] та "афористична влучність" [12, с. 45].

В. Панченко акцентував увагу на тому, що "партитура ранньої поезії В. Коротича, загалом, нескладна" [11]. Суголосні твердження В. Панченка й висновки Г. Сивоконя щодо творів В. Коротича, який серед когорти молодих поетів-шістдесятників "відзначається найбільшою "доступністю" [14]. Проте до загальної характерис-

тики поезій Г. Сивоконя додає ще й міркування щодо художньої образності у творах В. Коротича, який "менше схильний до ускладненого словесного образу, який характерний, скажімо, для І. Драча чи М. Вінграновського. Образність Коротича, так би мовити, ширша – вона на цілий уривок поезії, а то й на увесь твір [...]. Звичайно, у такий спосіб поданий твір буде сприйматися легше, ніж той, що насичений ускладненими образами з більш віддаленими асоціативними зв'язками" [14].

Сам В. Коротич в одному з інтерв'ю говорив про своє тяжіння до зіставлення певних художніх образів, до прийомів контрасту і порівняння: "у вірші має бути теза і антитеза [...]. Маю дістати, дійняти читача, примусити того замислитися разом зі мною. І шукаю форму. Знайти форму для факту чи думки" [2, с. 36].

Свого часу на сторінках журналу "Дніпро" Й. Кисельов висловив певні міркування щодо творчості поета загалом і розглянув детальніше поезію "Про Ігоря Петровича, в якого не було дітей". Твір було опубліковано в одному з чисел згаданого видання за 1963 р. Літературознавець наголошував, що поезії В. Коротича приваблюють "своїм життєстверджуючим пафосом, своїми громадянськими мотивами, прагненням осмислити і поетично узагальнити життєві явища наших днів, розкрити світовідчужання нашого сучасника" [4, с. 150]. Водночас Й. Кисельов вказував і на недоліки поетичних творів митця, для яких характерна наявність "похмурих переказів" [4; с. 151], "абстрактних понять, ускладненої образності" [4, с. 151] і "непоетичної мови", яка бачилася дослідникові як "двобій між роздумливістю і резонерством, між реалістичною простотою і манірністю"